

Рецензія на монографію: Даниленко О.В. *Відносини Української СРР з європейськими країнами (1920-ті роки): монографія / О.В. Даниленко. – К., 2011. – 354 с.*

Україна поступово інтегрується в європейський світ. Цей процес відбувається складно і суперечливо. Тож будь-який історичний досвід відносин України з європейськими країнами у минулому, як позитивний, так і негативний, може стати в нагоді, може бути врахований при вирішенні життєво важливих питань інтеграції.

В роки революції і національно-визвольної боротьби 1917–1921 рр., діяльності національних урядів Україна почала відновлювати свій міжнародний статус, вийшла на міжнародну арену як повноцінний суб'єкт міжнародного права. Ряд країн світу визнали її і встановили дипломатичні відносини. Однак умови війни і перманентні зміни влади не давали можливості наповнити ці відносини реальним змістом співробітництва, взаємовигідної співпраці. Згодом Україна втратила незалежність. На її територію на багнетах з Півночі була принесена більшовицька влада. Величезна армія і централізована, суворо дисциплінована партія зробили українську незалежність примарною. Однак була ще інерція історичного розвитку, живим був ще досвід власного державотворення, потужною була державотворча енергія широких народних мас, не вкоріненою, а значить не тривкою, була нова влада, тож більшовики змушені були йти на поступки – в радянській формі була відновлена Українська держава з її атрибутикою. Під впливом, прямих і опосередкованих, націонал-комуністичних сил, вона почала наповнюватись реальним державницьким змістом, претендувати на осібне місце в радянській державній системі, прагнула самостійно вирішувати проблеми стосунків із зовнішнім світом. Цьому сприяли і декларовані більшовиками гасла державного самостійництва радянських республік, конституційні положення Української СРР і Російської Федерації. До 1923 р. радянська Україна мала власний Народний комісаріат закордонних справ, підтримувала дипломатичні відносини і прями зв'язки з понад десятьма країнами світу. Радянська Україна мала можливість самостійно укладати міжнародні договори та угоди, і, зобов'язана була їх виконувати. Відповідно до міжнародних конвенцій вироблялась нормативно-правова база зовнішньополітичної діяльності УСРР. Формувалася школа українських радянських дипломатів.

Ці процеси знайшли відображення в книзі кандидата історичних наук, доцента Київського національного університету імені Тараса Шевченка О.В. Даниленка, яка нещодавно побачила світ. Автор ґрунтовної праці аналізує відносини Української СРР з європейськими країнами не лише до, а й після утворення Союзу РСР.

Особливістю 1920-х років, справедливо наголошує автор, було те, що в цей час більшовики змушені були відступити від воєнно-комуністичних принципів перебудови суспільства і вдатися до нової економічної політики, допустити існування приватної власності, задіяти приватну ініціативу. В результаті набувала розвитку багатокладна економіка, розвивалися товарно-грошові відносини, суспільні структури набирали сили і самодостатності. Міжусобна боротьба за владу в країні в умовах непу послаблювала централізаторські тенденції і диктат Центру при одночасному більш потужному зростанні місцевих національних сил. «Українізація», яка проводилася в Українській СРР, давала можливість більшовикам «укорінитись» в республіці, але, водночас, вона сприяла «укоріненню» й національних сил і посиленню внутрішніх державницьких потенцій українського народу. Тож у цей період, стверджує автор, відносини Української СРР з європейськими країнами наповнились реальним змістом, стали більш масштабними і в соціально-гуманітарній, і в економічній, і в культурній сферах. З утворенням унітарної держави – Союзу радянських республік радянська Україна не втратила своєї міжнародної правосуб'єктності, а лише змінила форми її реалізації. Діяла вона через загальносоюзні законодавчі і виконавчі органи, у тому числі органи зовнішніх зв'язків. Українські державні, відомчі та кооперативні установи зберегли право здійснювати безпосередні та опосередковані двосторонні і багатосторонні торгово-економічні, соціогуманітарні та науково-культурні зв'язки з іноземними державними структурами,

фірмами, концернами, кооперативними спілками, установами і організаціями західних країн. Як це відбувалося на практиці, детально розкривається в книзі О.В. Даниленка.

Проаналізувавши великий за обсягом матеріал, переважно архівного походження, опираючись на наукові здобутки своїх попередників, автор переконливо довів, що Українська СРР за фактичним обсягом своїх повноважень і прав, їх реальним наповненням протягом 20-х років ХХ ст. залишалась суб'єктом міжнародних відносин, підтримуючи політичні, широкі економічні, соціально-гуманітарні та науково-культурні зв'язки з європейськими країнами. Змінювався зовнішньополітичний статус УСРР на міжнародній арені, але вона залишалась безпосереднім та опосередкованим учасником міжнародних відносин, утримуючи за кордоном представництва наркоматів, трестів, кооперативних спілок, представляючи промислову та сільськогосподарську продукцію на зовнішніх ринках, співпрацюючи у галузі науки, книгообміну, культури.

Авторський висновок є обґрунтованим, оскільки базується на принципово важливій методологічній тезі про те, що міжнародна правосуб'єктність будь-якої держави в минулому і тепер не є статичною і незмінною величиною. Впродовж окремих історичних періодів міжнародна правосуб'єктність може змінюватися за змістовою наповненістю реальних міжнародних зв'язків. Національні держави можуть бути більшою або меншою мірою незалежні, більшою або меншою мірою представлені у міжнародних структурах, інституціях, на міжнародній арені. Чим розвиненіша держава, чим сильніша вона в соціально-економічному, інтелектуально-освітньому, військово-політичному відношеннях, тим у неї більше можливостей повніше бути представленою в міжнародному житті. Підтвердженням цього є новітня історія багатьох європейських і неєвропейських країн, сучасного європейського співробітництва, радянських республік і пострадянських країн, у тому числі України.

Монографія О.В. Даниленка носить новачий ний характер. Авторське розв'язання складної наукової проблеми переконує, що концепція української державності об'єктивно повинна базуватися на універсальній ідеї історичної спадкоємності. Принципи наступності і послідовності вимагають розглядати історію України та її відносин із зовнішнім світом від давнини до сьогодення як єдиний державотворчий процес. Радянський період історії України – його окрема фаза, в якій, попри всі деструкції тоталітаризму, суттєво зріс державницький потенціал українського народу. Залишаючись суб'єктом міжнародного права, Українська СРР на різних етапах свого розвитку демонструвала різні рівні міжнародної правосуб'єктності.

Книга О.В. Даниленка адресована як науковцям, так і викладачам, аспірантам, студентам, широкому загалу читачів.

Стоян Т.А. Рецензія на монографію: Даниленко О.В. *Відносини Української СРР з європейськими країнами (1920-ті роки): монографія / О.В. Даниленко. – К., 2011. – 354 с.*

Stoyan, T.A. A review of the monograph: Danilenko O.V. *Relations of the Ukrainian SSR with European countries (the 1920-s): monograph / O.V. Danilenko. – K., 2011. – 354 p.*